

Miroslav Zelinský
Ilustrace David Vávra

fenomén

Josef Gočár

fenomén

Josef Gočár

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou bez souhlasu nositele práv zakázány.

FENOMÉN JOSEF GOČÁR

Doc. PhDr. Miroslav Zelinský, CSc.

Ilustrace Akad. arch. David Vávra

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz,

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

jako svou 10303. publikaci

Odpovědná redaktorka Alice Zavadilová

Fotografie na obálce a na str. 6-7 a 88 Rudolf Prekop

Výtvarný doprovod tvoří historické snímky, především z rodinného archivu, a kresby Davida Vávry, není-li uvedeno jinak.

Obálka a grafická úprava Rado Bielený

Jazyková korektura Pavlína Zelníčková

Počet stran 96

První vydání, Praha 2025

Vytiskla tiskárna H.R.G. spol. s r.o.

© Grada Publishing, a.s., 2025

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2025

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

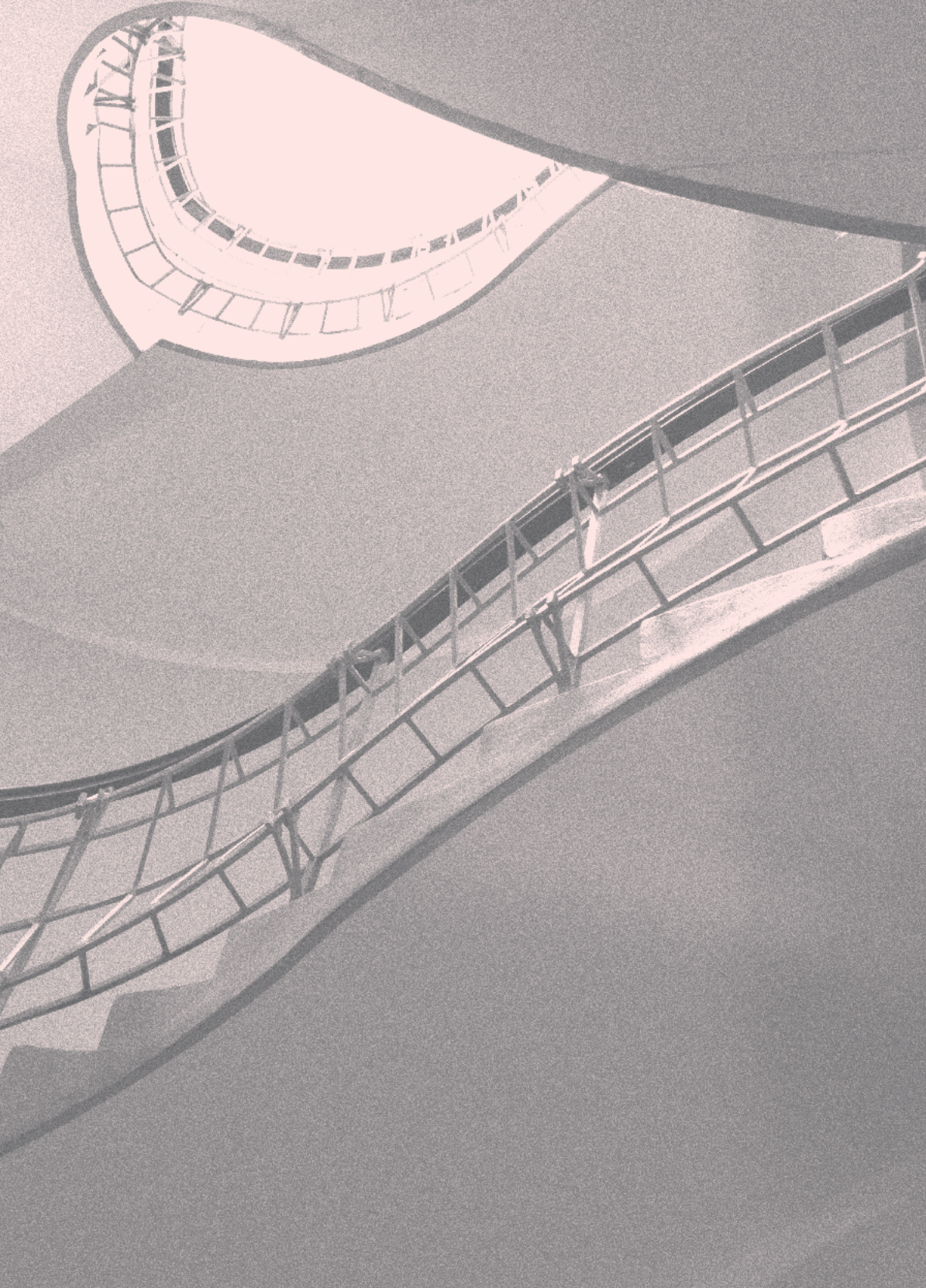
ISBN 978-80-271-8272-5 (pdf)

ISBN 978-80-271-5857-7 (print)

Obsah

Úvod	9
Začínám, tedy jsem	10
Kotěrova setba a jeden hřích navrch...	16
Nejen architekturou...	23
Kubismus v architektuře jako český meteor	33
Gočár vojákem	45
Pojmoslovné třenice, ale Legiobanka je tu pořád...	53
Zpátky do rodného kraje	57
Metál	64
Privátní architekt	66
Galerie jako výzva výzev... a Mánes	70
Bůh je jen jeden	75
Masaryk byl jen jeden	81
Slovenský hřích	85
Jako kdyby chyběla slova na závěr...	89
Zdroje	90
Jmenný rejstřík	94

Úvod

Milá čtenářko, ctěný čtenáři, do životních i tvůrčích souvislostí se nám skládají poslední tři knihy z řady našeho nakladatelství, kterou jsme od počátku pojali jako kulturní jevy, jako „fenomény“. Stalo se tak záměrně, protože můžeme význam slova číst v několika rovinách. Původ je ve staré řečtině ve slově *faínoménon*, což znamená jev, něco, co se zjevuje a lze smysly vnímat. V průběhu mnoha let jeho užívání se přidal ještě jeden význam, který ukazuje na něco jedinečného, výjimečného nebo na někoho jedinečného či výjimečného. A právě spojení životných a neživotných obsahů nás vedlo k titulnímu postavení tohoto slova. Nesledujeme jen výsledky práce architektů, jejich „fenomenální“ díla, ale také jejich životy, které s dílem či díly neoddělitelně spjaty, vytvářejí onen finální *Fenomén* – Jan Kotěra, Jože Plečnik, Adolf Loos a nyní i Josef Gočár. A možná v brzké budoucnosti i někoho dalšího.

Přistupujeme tedy ke čtenářsky pojatému portrétu dalšího z velkých architektů, kteří působili v českém prostoru na konci existence c. a k. rakousko-uherské monarchie a po jejím konci v novém Československu. Pracovali a zanechali zde po sobě velmi výrazné, nepřehlédnutelné a reflektované, respektované, obdivované a dodnes funkční a užívané architektonické stopy.

Všechny čtyři osobnosti se nám skládají do přirozených osobních i tvůrčích souvislostí a my k nim přistoupíme už z perspektivy života a díla právě Josefa Gočára. Nejslabší osobní vazbu vykazuje vztah k Adolfu Loosovi. Nemáme přímé důkazy o jejich setkání, případně vzájemných reflexích díla. Ovšem při Loosově dobovém středoevropském vzhledu, který geograficky přesahoval jeho převážně vídeňské přebývání, je téměř nemyslitelné, aby Gočár jeho dílo, jak architektonické, tak esejistické, neznal. Koneckonců si na jednu souvislost později a troufale dovolíme ukázat. Vztahy s Kotěrou a Plečnikem jsou zcela zřejmé. Jan Kotěra byl Gočárovým učitelem a Gočár Kotěrovým nástupcem na stoličce Uměleckopřemyslové školy ve chvíli, kdy Kotěra vážně onemocněl. Jože Plečnik se hned na počátku svého pražského působení v r. 1911 jako profesor právě na Kotěrově škole spřátelil s Josefem Gočárem a v r. 1913 se stal kmotrem Gočárova syna Jiřího. Ale o tom všem se ještě na správných místech zmíníme. Průvodci nám budou úryvky z korespondence Josefa a jeho ženy Marie z doby architektova vojenského nasazení v průběhu velké války a vzpomínky přátel.

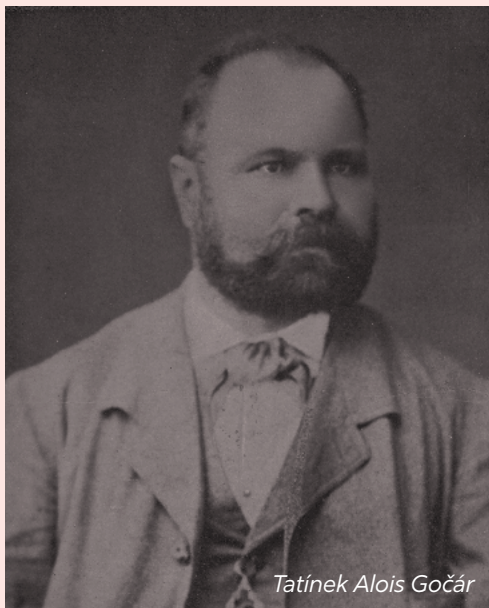
Začínám, tedy jsem

*Drahý Jožinečku! Mám vždy velkou radost, dostanu-li nějakou zprávu od tebe.
Jak dlouho musím vždy čekat - avšak opět se utěšuji, že přece se dočkám...*

Josef Gočár jistě patří k nejvýraznějším a nejvlivnějším osobnostem české architektury 20. století. Odborná obec jej v anketě na počátku nového milénia vybrala jako největší osobnost moderní české architektury. Stvrdila to i velká kolektivní monografie z roku 2010, na níž se podíleli přední čeští historici architektury. Ta sice pominula okolnosti životní, ale další publikace ji v proudu let zastoupily. Gočárovo dílo, rozprostírající se od secese a raného kubismu přes národní styl a art deco až po čistý funkcionalismus, je věrohodným a průkazným dokladem dynamických změn v architektuře konkrétně a obecněji v celém českém moderním umění první poloviny 20. století. Gočár nebyl jen architektem, stavitelem, ale také urbanistou a pedagogem, který zásadním způsobem ovlivnil podobu veřejného prostoru moderního Československa. A k tomu organizátorem uměleckého života a viditelným personálním monumentem 1. poloviny 20. století českého kulturního prostoru.

Maminka Anna, rozená Hüttlová

Tatínek Alois Gočár

V roce 1921 si Gočár sepsal vlastní životopis a bude příjemné připomenout vedle životních dat také to, jak se čeština v průběhu sta let proměnila.

Narodil jsem se roku 1880, 13. března v Semíně v okresu Pardubickém, kde můj otec byl sládkem. Zde jsem chodil do obecné školy. V roce 1891 přestěhovala se rodina do Bohdanče, kde dokončil jsem obecnou školu. V roce následujícím byl jsem dán do Pardubic, kde jsem absolvoval nižší reálku. Po absolvování reálky byl jsem jeden rok v praxi u architekta V. Roštlapila, načež jsem vstoupil na Vyšší státní průmyslovou školu, kterou jsem v roce 1902 absolvoval.

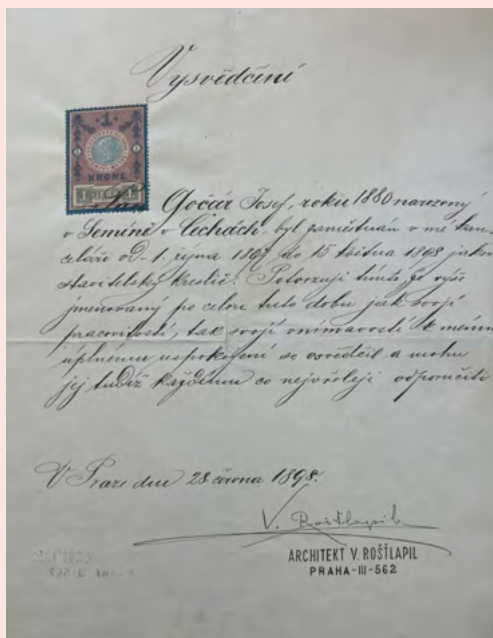
Josefův tatínek byl rodem Slovák, ze Žiliny, z rodiny nadlesního. Vztah ke Slovensku přinesl v závěru života Josefu Gočárovi jednu nepříjemnost, ale na ni je ještě dost času. Zatím chodí do školy...

Současný stav budov rodného domu je neutěšený, už od roku 2021 je jediným zjevným příspěvkem k rekonstrukci opravená zámecká věžička. Zpočátku fungovalo i malé muzeum sladovnictví a pivovarnictví. Podle aktuálních informací (srpen 2025) se návrhu nové expozice ujímá Ateliér Plass, na svých stránkách mají už také první vizualizace.

Rodný dům J. Gočára v Semíně

V životopise zmíněný Václav Roštlapil byl českým architektem druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Ve své době patřil k respektovaným tvůrcům, k jeho realizacím se řadí budova Akademie výtvarných umění, Strakova akademie nebo Ústav choromyslných v Bohnicích. Byl ale také spřízněn s rodinou Binkových, jejíž členové se později pro Gočára stali jedněmi z nejbližších lidí. Roštlapilova kladného hodnocení po osmiměsíční praxi na přelomu let 1897 a 1898 si mladý Gočár velmi cenil.

Vysvědčení z praxe v ateliéru Václava Roštlapila

Maturitní vysvědčení

Nad vysvědčením se můžeme usmívat, ale jak bývá u výjimečných osobností zvykem, známky maturitní neodpovídají pozdějšímu významu a místu dané osobnosti v historii.

Mladý Josef Gočár

Následující školní rok 1903 vstoupil jsem na techniku, chtěje se ještě dále vzdělati teoreticky ve stavitelství a doplniti slohové studium architektury. Zde jsem však nevydržel. A ihned jsem se počal starati, abych byl přijat na Umělecko-průmyslovou školu k profesoru Kotěrovi. Počátkem listopadu přijal mne profesor Kotěra nejprve do svého ateliéru a počátkem letního semestru za řádného žáka jeho speciální školy. Jeho speciální školu absolvoval jsem v r. 1905.

I z tohoto nekomentovaného vyznání je evidentní, že Kotěra byl pro mladé adepty architektury pojmem a mít možnost u něj studovat znamenalo vysoké ohodnocení vlastního talentu.

V průběhu studia už Gočár realizuje svůj první samostatný projekt – rodinnou hrobku na hřbitově v Bohdanči.

Vertikální rameno kříže je oproti zakončení i horizontálnímu ramenu dlouhé, usazené na zkoseném soklu, mezi rameny je v oktagonovém medailonu Kristova tvář od Stanislava Suchardy. Celý kříž je předsazen před vertikální náhrobní desku. V patě hrobky jsou po bocích dvou schodů objemné kamenné květinové nádoby.

V tuto dobu také začínají Gočárovy veřejné společenské aktivity, stává se členem Spolku výtvarných umělců Mánes a vstupuje do nedávno založeného Klubu Za starou Prahu.

V době studií na této ^(Kotěrově škole, pozn. aut.) zúčastnil jsem se zájezdu školy do Belgie a Holandska a o své újmě navštívil jsem severní Francii.

V roce 1904–5 kreslil jsem pro Hradec Králové dva sgrafitované domy, které jsem o prázdninách na místě prováděl. Počátkem prázdnin v roce 1905 navštívil jsem zahradnickou výstavu v Darmstadtu a navštívil jsem při té příležitosti Mnichov a Norimberk. Po návratu z cesty byl jsem přijat prof. Kotěrou do jeho ateliéru.

Pravděpodobně nejvlivnější cestou, kterou Gočár na Kotěrův popud absolvoval, byl tříměsíční pobyt v Anglii v roce 1906. Šlo o pobyt pracovní, Kotěra pověřil svého budoucího nástupce dohlížením nad instalací českého pavilonu v rámci výstavy Imperial-Royal Austrian Exhibition 1906 v londýnském Earl's Court. Gočár se při té příležitosti seznámil s rakousko-uherským vyslancem v Londýně, hrabětem Františkem Lützowem, rakouským šlechticem a velkým propagátorem české kultury, kterou soustavně v Anglii prezentoval a jejímuž studiu se celoživotně věnoval. Mj. přeložil do angličtiny Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*. Gočára uvedl do vysoké londýnské společnosti. Lützow přeložil do angličtiny také výstavní katalog a především díky němu byla výstava – a hlavně prezentace českých zemí na výstavě – považována za velmi úspěšnou.

V Y S V Ě D Ě N Í .

architekt Josef G O Č Á R , narozený
v Semíně v Čechách 13. března 1880, byl po absolvo-
vání mé speciální školy na c.k. umělecké- průmyslo-
vé škole v Praze zaměstrán v mém atelieru nepřetrži-
tě od 1. července 1905 do 1. července 1908 . V této
době vedl v mém atelieru jako chofarchitekt úplně
samostatně práci pro různé projekty a sice :
villu Dra Tondra v St. Gilgenu
architekturu pro vodárenské stavby města Vršovic
v Bráníku a na Lišce
první projekt pro stavbu Průmyslového muzea v Hradci
Králové
stavbu velké výstavní budovy obchodu na výstavě
Obchodní a živnostenské komory v Praze r. 1908,
konečně návrhy na výpravu různých salonních a jídel-
ních vozů pro firmu F. Ringhofer a řadu menších
objektů pomníků a interieurů.

Pan Gočár prováděl tyto práce po stránce archi-
tektionické i konstruktivní v mé kanceláři samostatně
a dohlížel v mém zastoupení na její provedení. Zejména

19/XI.17

vedl od měsíce ledna do měsíce května 1908 úplně samostat-
ně mou kancelář, v době kdy jsem byl pro těžké ochura-
vání nucen opustit Prahu. V této době mne zastával též
v učitelském úřadě.

Mohu tudíž a nejlepším svědomím a dle pravdy
stvrdit, že pan architekt Josef Gočár se osvědčil co
nejlépe, jako nadaná, energická vůdčí síla mého atelieru.
Opustil mou kancelář po dohodnutém dohodnutí, jelikož za-
počal se samostatnou prací v praxi.

V P r a z e , 19. XI. 1917.

Katalog je dodnes dostupný na
této adrese: [https://archive.org/
details/imperialroyalausOOearl/
page/n1/mode/2up](https://archive.org/details/imperialroyalausOOearl/page/n1/mode/2up).

Prof Jan Kotěry

c.k. vrchní stavební rada

Kotěrova setba a jeden hřích navrch...

Po absolutoriu na Kotěrově škole začal Gočár pracovat v ateliéru svého učitele. Velmi si jej vážil, ale stejně intenzivně se snažil o to, aby byla respektována jeho vlastní tvůrčí práce, a především jeho autorství. A zde docházelo k jistému napětí mezi mistrem a jeho žákem. Na příkladu práce nad pavilonem Obchodní a živnostenské komory to ve svém vzpomínkovém osobním deníku, který je součástí rodinného archivu, poznamenává Gočárova budoucí žena Marie Chladová, když cituje mladého Gočára:

„Kotěra ochuravěl a musím za něho převzít jak školu, tak i kancelář. Rád bych, aby mě nechal podepsati též na plány, vždyť to vlastně musím sám vymyslet. On je tak trochu žárlivý a nemá chuť k tomu svolit.“

A jinde:

Pozoruji velkého elegantního muže, který stojí připraven vystoupiti a dívá se na nás s úsměvem. Gočár se napolo otočí, ihned smeká a trochu povstává. „Kdo je to?“ ptám se. „Kotěra – ubližuje mi, je velmi na mě žárlivý, a přece jej mám tak rád. Vždyť je to můj učitel a vážím si ho! Je to mistr!“

A sama po návštěvě Jubilejní výstavy a zmíněného pavilonu trochu zklamaně dodává:

Ano, překvapeně jsem stála před dílem svého Gočára. I se šeptalo, že je to dílo Gočárovo, ačkoli plány nesly jména Kotěra–Gočár. Jožíněk si přál, aby i další práce byly mu částečně přiznány a mohl se na ně podepsati jako spolupracovník Kotěrov. Nedohodli se – a Jožíněk odchází a začíná na vlastní pěst.

Zcela zřejmě šlo ale o rozchod kultivovaný, jak o tom svědčí výše citované Kotěrovo vysvědčení o Gočarově působení v jeho ateliéru z roku 1917.

Ještě v onom roce 1908 zakládá své vlastní architektonické studio a v roce 1910 se pak stává členem Sdružení architektů při SVU Mánes.

Nejdražší Jožičku! Dnes jsem obdržela Tvůj milý dopis a Tvoji podobenku. Mám, Jožinečku, krásný den. Tak dobře jsi ofothografován, takže se mi zdálo, jako by's stál přede mnou.

K zásadnímu setkání s budoucí životní partnerkou však došlo již za Gočarových studií. Mladičkou dívčinku Marii Chladovou potkal na pohřbu svého otce Aloise. Přesněji řečeno, oči na něm nechala nejdříve ona. Ale zkusme trochu přiblížit, proč se na pohřbu ocitla. Její otec Antonín Chlad byl nájemcem pardubického pivovaru, ale k tomu se dostal až jako výborný sládek po zkušenostech z pivovaru v Bohdanči, který vedl právě Alois Gočár. Navázali tak přátelské vztahy, které jim umožňovaly nepřebírat si vzájemně zakazníky. Prostě kam vozil pivo bohdonečský pivovar, nejezdili z Pardubic. A samozřejmě se potkávaly i jejich rodiny. Ke smutné příležitosti pohřbu Gočárova otce v r. 1903 tedy přijela i tehdy čtrnáctiletá Marie Chladová a čtyři roky nato si ve svém deníku pojmenovává svůj cit:

Marie a Josef Gočáři v době
jeho vojenské služby

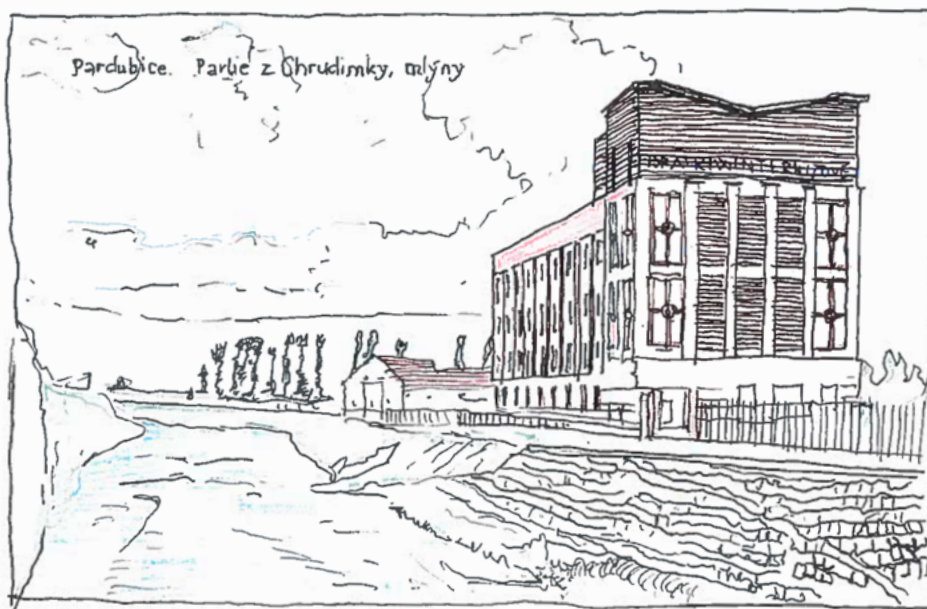
*Milovala jsem tě již dříve, kdy jsi to ani
netušil. Byla to láska hluboká a pravá.
Ona nikdy nevymizela ze srdce dítěte,
dívký a nevymizí ze srdce ženy.*

Josef byl zpočátku ke vztahu zdrženlivý, byl přece teprve jen studentem architektury a jeho příjmy, a tedy i odvaha a vůle k vážnému vztahu scházely. Později se ale potkávali poměrně často. Marie už v Praze studovala hru na klavír, Josef byl hotovým a hodně zaměstnaným mladým architektem. Čas na návštěvy u Chladových si ale našel a schůzky

s Marií se staly pravidelnějšími a smluvenými. Josef ji zasvěcoval do pražského uměleckého dění, seznamoval ji s přáteli, byla přítomna sporům mladších umělců kolem Skupiny výtvarných umělců se staršími sdruženými ve Spolku výtvarných umělců Mánes a mladý muž se jí ze setkání omlouval třeba kvůli tomu, že pracuje na soutěžním návrhu na přestavbu Staroměstské radnice. To ovšem nebyla jediná práce, které se v ateliéru věnoval.

V letech 1908 a 1910 pracuje hned na několika stavbách, které byly úspěšně realizovány a dodnes patří k vynikajícím ukázkám mladého talentu.

Poprvé se jako architekt uvedl v Hradci Králové, když získal zakázku a navrhl schodiště mezi Velkým náměstím a o 25 metrů níže probíhající Komenského ulicí. Město potřebovalo zprovoznit prostor vzniklý zbouráním jiných staveb a zároveň vhodným způsobem výtvarně pojet spojnicí mezi slohově různorodými budovami na obou stranách. Gočár navrhl puristicky řešené schodiště s čistými liniemi zdí a lunetovým průhledem. Jako všechno nové nebyla stavba ihned obyvateli přijata, zdála se jim strohá, nevhodná do historické zástavby. Čas ovšem prověřil její nosnost, především tu esteticko-architektonickou, a dnes jsou schody památkově chráněny jako výrazný příspěvek k architektonické moderně této východočeské metropole.

Automatické mlýny, podle dobové pohlednice nakreslil David Vávra

Zároveň pracuje na zakázce pro pardubickou firmu bratří Winternitzů a staví pro ně mohutnou budovu automatických mlýnů, tehdy i dnes výstavný monument z rezného zdiva, kombinovaný s betonem a mnoha dekorativními prvky na fasádě. Stavba je dokončena v roce 1911. Ovšem v roce 1919 do základů vyhoří a Gočár je majiteli mlýnů vyzván k rekonstrukci a přestavbě, která probíhá v letech 1919 a 1922–1926, kdy je zprovozněna další budova sila. Nad úroveň stavby vystupuje vodárenská věž a monumentálnost stavby podtrhuje mocný prampouch, který více než k často připomínaným orientálním inspiracím odkazuje k typickému stavebnímu prvku v historické části Pardubic v ulicích Kostelní a Bartolomějské. Gočár tedy pracoval, byť v jiném měřítku, s vernakulárním městským prvkem.

Prampouch – rozpěrný oblouk v uličce mezi dvěma domy zajišťující jejich stabilitu, je typický pro úzké uličky v husté městské zástavbě, bývá opatřen stříškou.

Zásadní rekonstrukce a změny funkce se Winternitzovým automatickým mlýnům dostalo až ve druhém desetiletí nového století, když byla v roce 2023 dokončena rekonstrukce a přistavěny další moderní architektonické součásti nového městského kulturního centra. Dnes jsou mlýny sídlem Gočárových galerií, spravované městem Pardubice, s cennou stálou expozicí moderního českého umění a pečlivě kurátorsky vedenými dočasnými výstavami a bohatým kulturním programem.

Třetí realizovanou stavbou tohoto krátkého období je modernisticky pojatá vodárenská věž pro město Bohdaneč. Její vizuálně vzdušná podoba je v kontrastu s dobovými realizacemi Kotěrovými a pozdější slavnou věží v areálu kbelských kasáren, jejímž autorem byl Gočárův soupeř Otakar Novotný. Místo masivního nosného válcovitého těla realizuje Gočár stavbu tak, že navrhuje šest nosných štíhlých železobetonových pilířů s centrálním válcovým zděným dřikem. Vlastní nádrž je zastřešena kopulí s malým vyhlídkovým ochozem a lampou ve vrchlíku.

Automatické mlýny, současný stav

Svému účelu stavba sloužila až do roku 1980. Ač je chráněnou technickou památkou, je neudržovaná a bez možnosti bližší prohlídky. Tento stav bohužel koresponduje také s mírou péče věnované nedalekému bohdanečskému lázeňskému pavilonu, jak se o tom za chvíli zmíníme.

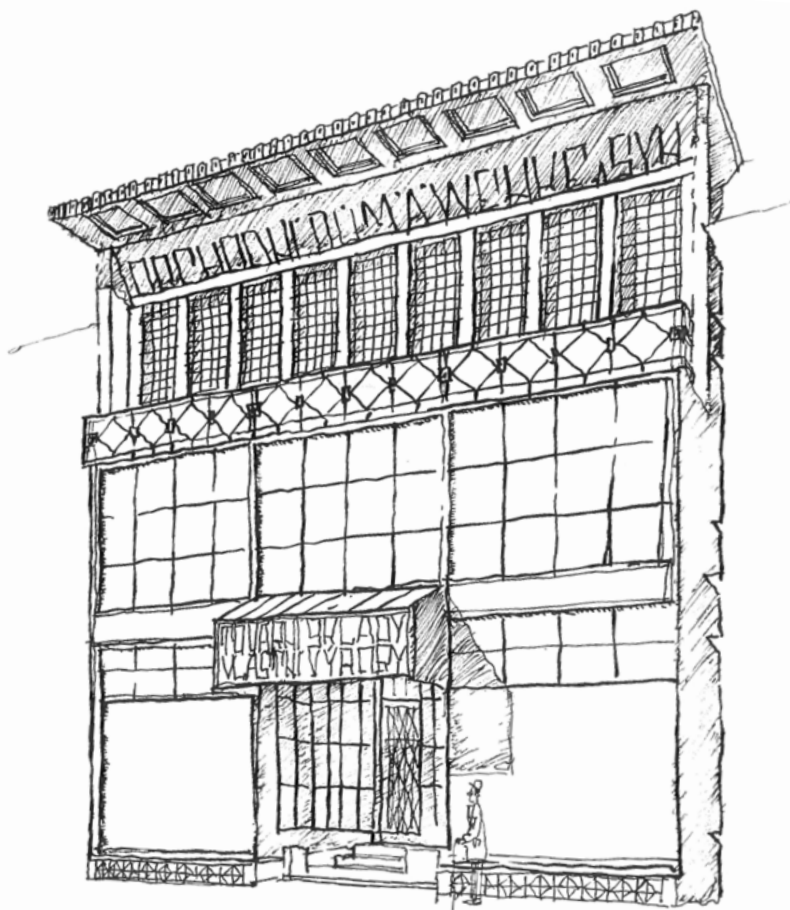
V architektonické obci dobové i z následujících let tohoto Gočárova raného období si nejvíce pozornosti vysloužil obchodní dům Albert Wenke a syn v Jaroměři. Po jistém nerozhodném hledání architekta, když byla zamítnuta první varianta, nijak neslibující moderní přístup a moderní podobu, byl na začátku roku 1910 osloven Josef Gočár na doporučení dnes již neznámého příznivce z okruhu pražských nebo královéhradeckých přátel či obchodních partnerů Josefa Wenkeho. Iniciála křestního jména v názvu firmy patří zakladateli Albertovi. Ten přivedl do Jaroměře svou firmu na ozdobné obaly ve druhé polovině 19. století. Zemřel již v roce 1905 a o rodinnou firmu se staral syn, který také z pozice majitele dozoroval návrh i stavební práce. Jako odborníka stavitele zvolil jaroměřského Josefa Mášu, který přicházel s návrhy, z nichž některé později Gočár využil. V malé Jaroměři tak vznikla moderní stavba svým významem zasahující do dějin architektury 20. století.

Gočár dům rozvrhl jako třípatrový, kdy parteru vévodí dvě mohutné výkladní skříně a majestátní vstup s mřížovím, prosklenou stříškou a nápisem *A. Wenke a syn*. Ten návštěvníka uvádí do velké haly, jejíž strop je oválně proražen a umožňuje tak průhled do horního patra a na geometricky zdobený kazetový strop. Fasáda se nevyznačuje žádnými dynamickými prvky, které by z ní vystupovaly. Je plochá, ve druhém patře plně prosklená 36 čtvercovými okny. Vzdušnost dvou skleněných pater je vyvážena nebo chcete-li opticky zatížena devíti mřížovanými okny členěnými deseti lizénami s horizontálním žlábkováním. Nad nimi je už jen velký kovový nápis *Továrna a velkoobchod galanterní* s předsazenou římsou ploché střechy,

mimochodem první ve východočeském kraji. Firma postupně rozšiřovala svůj obchodní sortiment o kuchyňské a koupelnové zboží a hračky. V přízemí jste ve výkladních skříních našli v pohledové výšce menší zboží, v patře už mohly být vystaveny koupací vany, dětské kočárky a další větší artikl, dobře viditelný i z podhledu ulice.

Člověka příliš nezatiženého akademickým pohledem může i napadnout ne snad přímo podobnost, ale typová blízkost Wenkeho domu s pozdějším Kotěrovým Mozarteem, Urbánkovým domem, především vysokým parterem s funkcí výkladních skříní a plochostí fasády ve smyslu absence dynamicky vystupujících prvků do prostoru.

Pepša (Josef Binko, švagr J. Gočára, pozn. aut.) mi slíbil, že nás rovněž vyfotografuje – musím však asi týden počkat, začala jsem opět vlasovou kuru, takže krásně nevypadám. To bych se Ti, Jozinečku, nelíbila a já chci udělat na tebe dojem...

Obchodní dům A. Wenke v Jaroměř

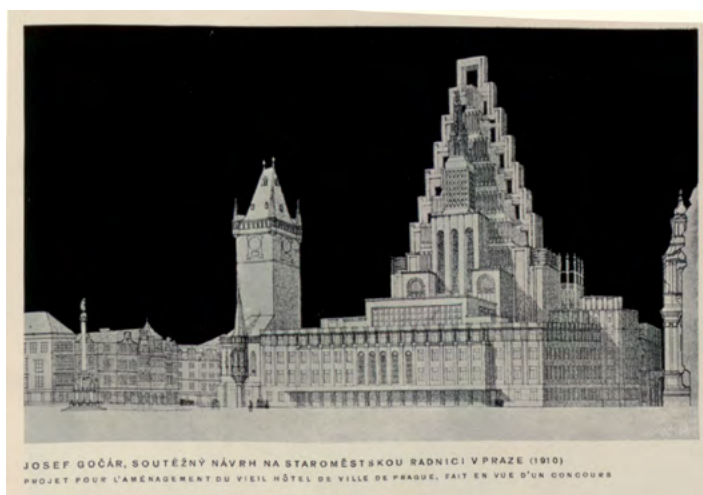
Nerealizován zůstal v tomto období návrh dostavby Staroměstské radnice z roku 1910, který vzbudil ve své době obrovské emoce svou monumentalitou a moderností, ale přiznejme, také mladickým rozmachem bez reflexe či přímo řekněme drzostí. Oba aspekty také stály za nepřijetím návrhu. Futuristická stavba situovaná proti Týnskému chrámu byla vyšší než věže okolních chrámů i samotné staré radnice s orlojem. Pyramidovitá silueta, ze které vystupují mohutné hranolovité bloky s rozdílnými interiérovými funkcemi a stupňovitě se zvedajícími k centrální soše, by zastínila vše ostatní kolem. Posměšně projekt tehdy kritika nazvala babylónskou věží. Pokud vycházely tyto názory z dobově známých obrazů slavné mytické stavby, pak určitě co do rozsahu neměly pravdu. Snad jedině ve vertikálním pnutí návrhu. V každém případě by realizace návrhu podle dnešních měřítek negativně ovlivnila prostor mezi radnicí, kostelem sv. Mikuláše a plochou Staroměstského náměstí. Gočárův návrh byl stejně utopický jako Loosův návrh Chicago Tribune v roce 1923, jen byl o 14 let odvážnější a více střeoevropský. Nicméně z něj sešlo a dnes máme k dispozici kresebné návrhy, které naši zažitou představu o centrálním českém náměstí spíše straší, než aby iniciovaly nostalgii za velkým projektem. K něčemu podobnému sáhne Gočár o 30 let později, ovšem asi už ne s drzostí vlastní mládí, ale s velkou odvahou k razantnímu řešení...

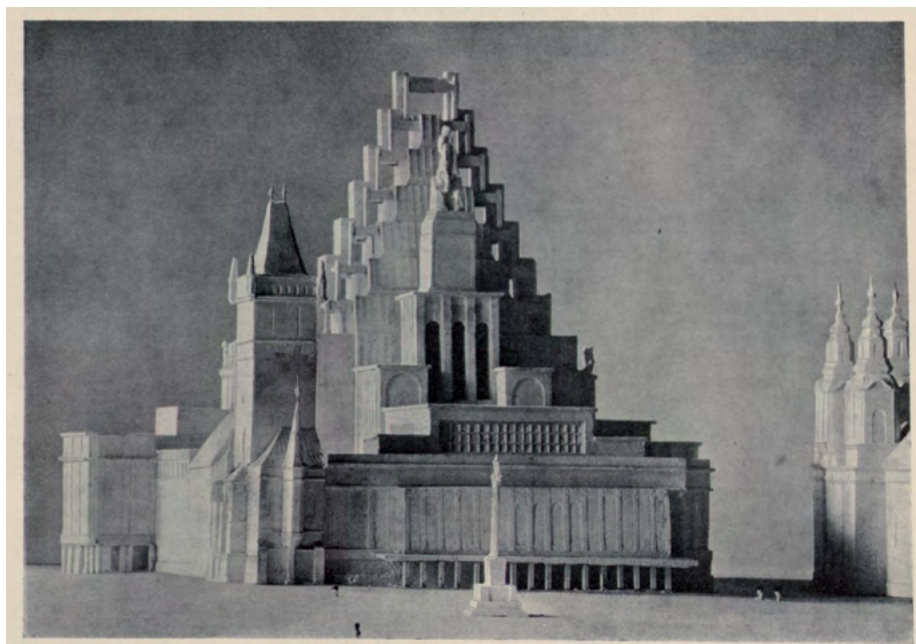
Sám Gočár ovšem přemýšlel o svém návrhu věcně a realisticky:

Moje radniční budova mění podstatně v silhouetě obraz Starého Města pražského.

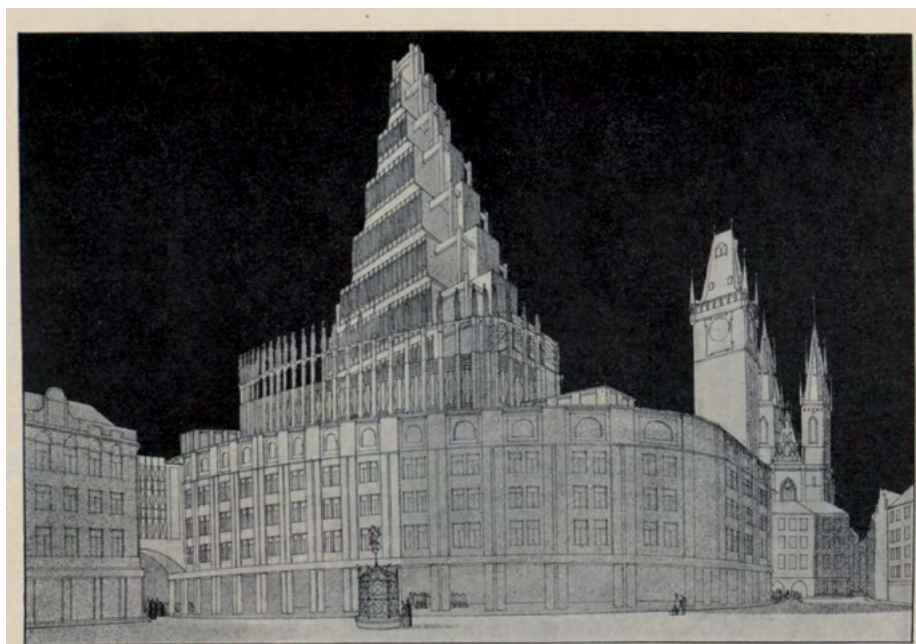
Jest vyvedena z daného bloku, aby dominovala vedle kostela P. Marie před Týnem a se starou věží radniční tvořila celek. Řeším proto celý blok v jednu seskupenou massu. Posunutím hlavní budovy do zadu a středu bloku běžu ohled na malé rozměry kostela sv. Mikuláše a pro větší uplatnění staré věže snižuji co možno přední trakt a prodlužuji jej ke kostelu sv. Mikuláše.

Jak patrně z půdorysů i modelu, tkví hlavní význam budovy v jejím středu po délce hlavní osy, počínajíc předloženým širokým sloupovým portikem a postupujíc k entré s informacemi a vrátným a k vestibulu všemi patry procházejícímu, v jehož průčelí umístěno hlavní schodiště, vyvrcholené až k otevřené loggii nad budovou a tvořící zároveň pilíře slavnostnímu sálu, a s nímž spojena architektonicky vyvinutá předsíň k jednotlivým sálům v jádře hlavní budovy situovaným.

JOŽA GOČÁR, POHLED Z CELETNÉ ULICE (MODEL)

JOŽA GOČÁR, POHLED Z MALÉHO NÁMĚSTÍ

Nejen architekturou...

To jsme ovšem odbočili od osobní roviny. Pro mladý pár Gočár–Chladová nastala rozhodná chvíle až v roce 1912, kdy Josef pozval Marii do Stromovky a požádal ji starosvětsky o ruku. Oba byli připraveni na těžké začátky, ale Josefovo sebevědomí, přesvědčení o správnosti umělecké cesty a víra, že se vše jednou zúročí, byly neotřesitelné.

Nesmíš zapomínati, že to, co jsem vykonal jako umělec – architekt –, jest také jakýsi kapitál náramně cenný – který mne musí přinést jednu zisk. Tj. vlastně mé jediné jmění, co já mám – moje jméno.

Tato sebevědomá slova píše ženě v roce 1918, kdy už třetím rokem slouží v rakouské armádě v době velké války (my jí na rozdíl od okolního světa tvrději říkáme první světová) a nemůže se věnovat práci architekta ani projektu, který založil s Pavlem Janákem, Pražským uměleckým dílnám.

Pražské umělecké dílny byly institucí, výrobním podnikem, jakýmsi malým výrobním družstvem, které realizovalo návrhy svých zakladatelů Josefa Gočára a Pavla Janáka. Stalo se tak v roce 1912 i částečně v reakci na existenci zpočátku více secesně naladěného Artělu.

Pražské umělecké dílny se zaměřovaly na výrobu uměleckořemeslného zboží a nábytku v novém, dynamickém a nejednoznačně přijímaném kubistickém stylu. Cílem bylo přenést principy kubismu z malířství a sochařství do trojrozměrných předmětů denní potřeby.

Dílny tedy vznikly částečně jako reakce na uměleckořemeslné družstvo Artěl, které se sice snažilo o povznesení řemesla, ale stále se pohybovalo spíše v secesním a tradicionalistickém duchu. Gočár a Janák toužili po radikálnějším a modernějším výrazu. Jejich snažení v novém podniku přímo navazovalo na Janákovy teoretické úvahy o „hranolu a pyramidě“ a na snahu o ztvárnění čtvrté dimenze v prostoru. Nábytek z dílen se vyznačoval lomenými plochami, ostrými hranami a výraznou plasticitou, často potlačením tradiční funkce ve prospěch estetického účinku. Ano, některé zásuvky se daly jen těžko otevírat a ne každé křeslo či židle nabízely při sezení komfort a pohodlí.

Včera přijel Pepša z P. a říkal, že se dozvěděl, že's přeložen... Nyní si stále myslím, bude-li nám možno se uvidět. Vždyť by mne Pepša dovezl i do jiného města, jež by's měl na cestě...

Pražské umělecké dílny představovaly svou tvorbu na různých výstavách, například na výstavě Deutscher Werkbund v Kolíně nad Rýnem v roce 1914, kde se prezentovaly vedle německých modernistů.

Obálka dopisu J. Gočára manželce s pozdější kresbičkou Jiříčka Gočára

Působení Pražských uměleckých dílen, které Josef Gočár spoluzaložil, bylo klíčové pro rozvoj českého kubistického designu, jenž je dodnes považován za světový unikát a jednu z neoriginálnějších kapitol v dějinách moderního umění. Zůstal ovšem slepou uličkou, sice raritní, ale bez pokračování. Ačkoli existence Dílen byla relativně krátká (rozvoj přerušila světová válka), jejich vliv na český design a umění je nesporný. Mnoho kubistických interiérů, včetně slavné kavárny v domě U Černé Matky Boží v Praze (o této stavbě za chvíli), bylo zařízeno nábytkem z Pražských uměleckých dílen.

12. června 1913 přichází na svět jediné dítě manželů Gočárových, syn Jiří. Jeho kmotrem se stává Jože Plečnik, Gočárův kolega na Kotěrově Uměleckoprůmyslové škole. A o tom, že nešlo o kmotrovství formální, což by u silně křesťanský zaměřeného Plečnika nebylo myslitelné, svědčí třeba i jedno z psaní, které svému kmotřenci Jiřímu posílá.

Malý Jiřík intenzivně s maminkou prožíval tatínkovu válečnou nepřítomnost a maminka Mánička v žádném z dopisů neopomněla připomínat, co Jiříček dělá, jak na tatínka vzpomíná a jak se vždy těší na jeho příjezd. V rodinném archivu se zachovaly Jiřího dětské kresby a také třeba slohové práce z deseti let věku. Po letech přepsány na psacím stroji jsou dojemnou připomínkou dětství veskrze šťastného. Takto například psal ve 4. třídě, obrázek k tomuto textu se bohužel nedochoval, ale jiné ano (zachováváme podobu původního textu):

*J. Gočár na vojenské dovolené
se synem Jiříčkem*

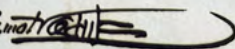
Marie Gočárová se synem

Dopis Josipa Plečnika malému Jiřímu Gočárovi

Milý můj kmotřeničku!
 Velice mně potěšilo Tvé milé
 blahopřání. Ja Ti děkuji z celého
 srdce, přejíc aby zůstal hodným
 a abys veselě pokračoval v ryso-
 vání a malování. Ja měl velkou
 radost nad Tvými domečky, chtěl
 bych si hned jeden postavit!
 Srdečně zdravím Tatínku a ma-
 mínku a líbám Tebe! Bud' zdrav!
 Spánem Bohem! Tvůj komrater

po domacki: Kmotr

Hřbitůvek nad vesnicí

Naproti zříceninám hradu Krucnburku vypíná se na kopci kostelíček se hřbitůvkem. Chodíváme tam na Dušičky. Jednou padal na den Všech svatých sněh od rána do večera. Druhého dne bylo sněhu až po kolena. Šli jsme sněhem po náměstí až ke kostelíčku. Bylo tam smutno, všude plápolaly zelené a červené lampičky. Někde jenom malá svíčka dohořivala. Matinka s tetičkou vzpomínaly na babičku a dědečka.

Kresba Jiříčka Gočára

Možná otec, možná Plečnik, možná i někdo další z tatínkova okolí podnítili v Jiřím potřebu stát se také architektem, byť talent ho táhl spíše ke spisovatelství a k divadlu. Ale ještě za první republiky architekturu vystudoval a podílel se na některých otcových projektech. Po druhé světové válce vstoupil do oficiálních struktur nového režimu, kde zastával významná postavení, profesní i politická. Byl například nejprve tajemníkem a později předsedou Svazu architektů či členem výkonného výboru Mezinárodní unie architektů. Ve svém kritickém postoji, který zaujal v době pražského jara na konci šedesátých let, však nebyl příliš důsledný, hlavním gestem byla rezignace na členství v ústředním výboru Komunistické strany Československa v roce 1970. V 50. letech se mj. podílel na architektonických pracích při koncipování monumentálního projektu Nové Ostravy, později a dodnes pod názvem Poruba. Pod vedením Vladimíra Meduny spolupracoval třeba s Jiřím Voženílkem, Jaroslavem Fragnerem nebo Vladimírem Machoninem. Projektoval rovněž tovární stavby a rodinné domy. A také vypracovával urbanistická řešení menších měst, Uhřetěvesi, Veselí nad Lužnicí, přispěl i k moderní podobě Tábora nebo Zlína. Zemřel v roce 1979.

Nejdražší tatíčku! Vzpomínám na tebe velmi často a často se mi po tobě stýská... Těším se, až svého drahého tatíčka uvidím. Mnoho srdečných pusinek od Tvého „pašáka“ Jiříčka...

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Fenomén Josef Gočár.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.